

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОХОДІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

LEGAL REGULATION OF THE INSTITUTE OF LOCAL BUDGET REVENUES

Давиденко О.О., кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри підприємництва,
менеджменту організацій і логістики
Запорізького національного університету

Інститут доходів бюджету має свій предмет правового регулювання – відносини з приводу мобілізації коштів до відповідних бюджетів. Норми цього правового інституту тісно пов'язані із таким розділом фінансового права, як бюджетне право, норми якого визначають, зокрема, структуру бюджетної системи держави, перелік доходів і видатків, а також порядок їх розподілу між бюджетами різних рівнів. Актуальність дослідження проблематики правового регулювання формування доходів місцевих бюджетів є досить високою, адже це питання напряму пов'язане з фінансовим розвитком та благополуччям місцевого самоврядування та регіонів.

Метою дослідження є визначення поняття та основна характеристика інституту доходів місцевого бюджету, а також встановлення системи основних нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері дохідної частини місцевих бюджетів.

В ході дослідження встановлено, що сутність формування дохідної частини місцевих бюджетів полягає в тому, що податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті. При цьому, основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів в Україні на сьогодні є податки.

Виявлено, що формування дохідної частини місцевих бюджетів дозволило виявити низку недоліків у цьому напрямку, та визначити і обґрунтувати відповідні шляхи забезпечення таких надходжень, їх стабільності та укріплення.

Перспективними напрямками вдосконалення законодавства у сфері правового регулювання формування дохідної частини місцевих бюджетів є: 1) зміна підходів до формування напрямів та завдань реформ, які плануються запроваджувати; 2) подальша нормативна робота з вдосконалення питань об'єднань територіальних громад; 3) нормативне вдосконалення питань реалізації мотиваційного принципу з нарощення власної дохідної бази; 4) врегулювання питань не лише стосовно прогнозу середньострокових показників місцевих бюджетів, але й щодо довгострокових таких показників.

Ключові слова: дохід, закон, правовий інститут, місцевий бюджет, місцеве самоврядування, територіальна громада.

The Institute of Budget Revenues has its own subject of legal regulation - the relationship regarding the mobilization of funds to the respective budgets. The norms of this legal institution are closely connected with such a section of financial law as budget law, the norms of which determine, in particular, the structure of the state budget system, the list of revenues and expenditures, and the order of their distribution between budgets. The relevance of the study of the legal regulation of local budget revenues is quite high, as this issue is directly related to the financial development and well-being of local governments and regions.

The purpose of the study is to define the concept and main characteristics of the institution of local budget revenues, as well as to establish a system of basic legal acts governing public relations in the field of revenue of local budgets.

The study found that the essence of the formation of the revenue side of local budgets is that tax or non-tax revenues from enterprises of all forms of ownership and from the population are combined into financial resources and concentrated in the local budget. At the same time, the main source of formation of financial resources of local budgets in Ukraine today are taxes.

It was found that the formation of the revenue side of local budgets allowed to identify a number of shortcomings in this direction, and to identify and justify appropriate ways to ensure such revenues, their stability and strengthening.

Perspective directions of improvement of the legislation in the field of legal regulation of formation of a revenue part of local budgets are: 1) change of approaches to formulation of directions and tasks of reforms which are planned to be introduced; 2) further normative work on improving the issues of associations of territorial communities; 3) normative improvement of issues of realization of the motivational principle on increase of own income base; 4) settlement of issues not only regarding the forecast of medium-term indicators of local budgets, but also regarding long-term such indicators.

Key words: income, law, legal institute, local budget, local self-government, territorial community.

Інститут доходів бюджету має свій предмет правового регулювання – відносини з приводу мобілізації коштів до відповідних бюджетів. Норми цього правового інституту тісно пов'язані із таким розділом фінансового права, як бюджетне право, норми якого визначають, зокрема, структуру бюджетної системи держави, перелік доходів і видатків, а також порядок їх розподілу між бюджетами різних рівнів. Актуальність дослідження проблематики правового регулювання формування доходів місцевих бюджетів є досить високою, адже це питання напряму пов'язане з фінансовим розвитком та благополуччям місцевого самоврядування та регіонів.

Дослідженням цього питання в Україні займалися такі вчені, як Л.К. Воронова, В.І. Кравченко, В.О. Лебедева, І.О. Луніна, Ю.С. Собенська, М.М. Ставничої, О.О. Сунцова.

Метою дослідження є визначення поняття та основна характеристика інституту доходів місцевого бюджету, а також встановлення системи основних нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері дохідної частини місцевих бюджетів.

Видатки місцевих бюджетів залежать від потенційних доходних джерел. Однією із найважливіших умов, які

мають відповідати реальні джерела доходів, є їх постійність. У цьому аспекті ми поділяємо точку зору В.О. Лебедева, який, досліджуючи проблемні питання формування доходів держави, порівнював постійність доходів бюджету з державою як установою постійною та довготривалою [1, с. 203]. Інтерпретуючи наукові розробки цього вченого щодо формування доходів держави, вважаємо, що джерела доходів місцевих бюджетів також певним чином відповідають умовам постійності та періодичності наповнення (найбільш стійкими вважаємо доходи, що надходять від податків); законності; реальності.

Постійність, на наш погляд, полягає у незмінності, стабільності нормативних положень про віднесення певних джерел до доходів місцевих бюджетів. Як вірно свого часу зазначила О.О. Сунцова, однією з вад системи формування доходів місцевих бюджетів є її нестабільність. Доходні та видаткові повноваження часто змінюються; через брак чітких правил має місце плутанина щодо того, який рівень бюджету має фінансувати ті чи інші повноваження; поєднання трансфертів та розщеплення загальнодержавних податків між рівнями бюджетів не забезпечує адекватних ресурсів для фінансування важливих соці-

альних програм тих регіонів, які більше потребують цих ресурсів; спосіб надання офіційних трансфертів заохочує органи місцевого самоврядування до зниження наявних доходних джерел і завищення видаткових потреб з метою отримання їх більшого обсягу [2, с. 10]. Навіть через 12 років після цього зауваження не можемо констатувати стабільність законодавчого врегулювання.

Початком відліку в умовах нового вітку реформування слід вважати дату ухвалення Закону України від 28.12.2014 р. № 79-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», коли було внесено найбільша кількість змін у БК України, якими було доповнено чимало пунктів ч. 1 ст. 64 БК України щодо складу доходів загального фонду бюджетів міст республіканського АРК обласного значення, міст Києва та Севастополя, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад [3]. Після цього, щоправда, зміни вносились вже неодноразово.

Періодичність наповнення залежить від виду джерела доходів. Щодо податкових надходжень ними є строки, встановлені ПК України для конкретних видів загальнодержавних та місцевих податків та зборів. Щодо неподаткових платежів все не так однозначно. Виходячи із перелічених у ч. 3 ст. 9 БК України різновидів неподаткових надходжень (доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові платежі) періодичність сплати більшості з них важко передбачити.

Законність означає закріплення на рівні законодавчих актів переліку джерел формування доходів місцевих бюджетів. Дана вимога реалізована у положеннях БК України, а в частині податкових надходжень – й у ПК України.

Реальність передбачає раціональну побудову надходжень місцевих податків і зборів, врахування наявних на території адміністративно-територіальних одиниць об'єктів оподаткування.

Необхідність посилення дохідної частини місцевих бюджетів викликана не лише постійно зростаючими потребами окремих територій держави у грошових ресурсах для фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів численних підприємств, установ і організацій, а й труднощами, що пов'язані з формуванням місцевих бюджетів, порушенням строків бюджетного процесу, змінами у фінансово-бюджетному та податковому законодавстві країни тощо [4, с. 26].

Процес формування дохідної частини місцевого бюджету містить два складники – формування місцевого бюджету як нормативно-правового акту та як фонду коштів. Акцентуємо увагу на правових основах формування дохідної частини місцевого бюджету як фонду коштів.

Формування дохідної частини місцевих бюджетів із 2010 р., здійснюється відповідно до БК України, в якому чітко визначено основні дохідні джерела та класифіковано їх за 4 розділами (ст. 9): 1) податкові надходження; 2) неподаткові надходження; 3) доходи від операцій з капіталом; 4) трансферти.

У процесі формування дохідної частини місцевих бюджетів можна виділити такі тенденції: 1) обласні і районні бюджети, частка яких становить близько 60% бюджетів самоврядування, повністю формуються за рахунок надходжень із державного бюджету; 2) бюджети міст, сіл, селищ формуються, здебільшого, за рахунок перерозподілу коштів з обласних і районних бюджетів.

Сутність формування дохідної частини місцевих бюджетів полягає в тому, що податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті [5, с. 121]. При цьому, основним джерелом формування фінансових ресурсів місце-

вих бюджетів в Україні на сьогодні є податки, не зважаючи на те, що у рейтингу податкових систем світу за 2012 р. Україна зайняла 181 місце із 183, а за податковим навантаженням – 152.

Доцільним вважаємо аналіз особливостей формування доходів місцевих бюджетів в Україні на підставі даних бюджетного моніторингу за 2012-2014 рр. [6]. За даними Державного казначейства України, до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) у 2014 р. надійшло 231,7 млрд. грн., що на 2,9%, або на 6,5 млрд. грн., більше за відповідний показник 2013 р. Емпіричний аналіз даних бюджетного моніторингу за 2014 р. дозволив виявити такі позитивні і негативні тенденції.

За даними бюджетного моніторингу у цілому у 2014 р. спостерігається невиконання дохідної частини бюджетів усіх рівнів. При цьому План не було виконано практично за усіма основними податковими джерелами надходжень. Дохідну частину місцевих бюджетів також не виконано. Так, рівень виконання річного плану доходу, затвердженого місцевими радами, становив 90,9% [6].

У структурі доходів місцевих бюджетів спостерігається зменшення частки податкових надходжень, втім частка місцевих податків і зборів продовжує тенденцію до зростання (2009 р. – 1,1%, 2010 р. – 1,0%, 2011 р. – 2,9%, 2012 р. – 5,4%, 2013 р. – 7,0%, 2014 р. – 8,0%) (Див. Діаграму 1) [6, с. 57].

Відповідно до ст. 10 ПК України до місцевих податків належать податок на майно та єдиний податок. До місцевих зборів – збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. За вимогами п. 10.2 ст. 10 ПК України місцеві ради обов'язково устанавлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю).

Щодо встановлення податку на майно в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів і туристичного збору, то місцеві ради в межах повноважень, визначених ПК України, мають вирішувати певні питання, зокрема:

- щодо встановлення сільськими, селищними, міськими радами пільги з податку, що сплачується на відповідній території, з об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, релігійних організацій України, статuti (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, та використовуються для забезпечення діяльності, передбаченої такими статутами (положеннями);

- щодо встановлення ставки податку для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних та юридичних осіб (не вище законодавчо встановленого максимуму за 1 кв. метр бази оподаткування);

- щодо організації та проведення діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках конкретними юридичними особами, їх філіями (відділеннями, представництвами), фізичними особами-підприємцями;

- щодо затвердження переліку спеціальних земельних ділянок, відведених для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів; щодо визначення ставки збору за місця для паркування транспортних засобів та порядку його сплати до бюджету;

- щодо встановлення туристичного збору; щодо визначення податкових агентів справляння туристичного збору.

Основним чинником збільшення частки місцевих податків та зборів є зростання надходжень єдиного податку, який є найвагомим серед місцевих податків і зборів (зростання відбулося, здебільшого, через збільшення кількості платників податку).

Проте зазначимо, що частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів до 2011 р. не покривала навіть витрат на їх адміністрування. Водночас, зміни до ПК України 2010 р., пов'язані із введенням п'яти нових податків і зборів (податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; туристичний збір; єдиний податок; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів) та скасуванням 14 застарілих вважаємо виправданими. Зарахування ж до їх складу єдиного податку забезпечило підвищення питомої ваги цієї складової у структурі доходів місцевих бюджетів. Наприклад, згідно Звіту про виконання бюджету міста Запоріжжя за 2014 р., частка місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету становить 9% [7]. Слід вказати, що чимало науковців вже давно зазначають, що проблема оптимізації формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання може певним чином вирішитись за умови визнання місцевим податком єдиного податку. Окремі автори наполягали на включенні цього податку до конкретних різновидів бюджетів (наприклад, до складу доходів обласних та районних бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів [8]).

При цьому констатуємо, що означені показники мають недостатній вплив на обсяг дохідної частини місцевих бюджетів, адже, наприклад, частка місцевих податків у Австрії складає 72%, у США – 66%, у Швеції – 61%, у Японії – 55%, у Данії – 51%, у Франції – 48%, у Німеччині та Швейцарії – 46%, у Норвегії – 43%, у Великій Британії – 37%, у Фінляндії – 34% [9, с. 57].

Відповідно, Законом України від 28.12.2014 р. № 71-VIII до ст. 10 ПК України були внесені певні зміни, і з 01.01.2015 р. до місцевих податків належать: податок на майно та єдиний податок, а до місцевих зборів: збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. Як наслідок, протягом січня-квітня 2015 р., до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло на 40,2% більше показника за аналогічний період минулого року. У т.ч. надходження від податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) зросли на 15,1%, від плати за землю – на 25,4%. Означені показники пояснюємо стрімким зростанням інфляції за 2015 р. (конкретні індекси – [10]).

Як зазначається у Бюджетному моніторингу, ПДФО продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів [6]. Надходження цього податку на 3,1% менше за відповідний показник 2013 р. Річний план виконано на рівні 93,4% від показника, затвердженого місцевими радами.

На думку М.М. Ставничої та Ю.С. Собецької, з 2010 р. помітною є тенденція до зменшення частки цього податку через вплив фінансово-економічної кризи, що призвело до виплат частини заробітної плати працівникам «у конвертах»; зовнішньої трудової міграції; зростання кількості безробітних на 0,5%; зменшення середньооблікової кількості штатних працівників; зменшення виплат преміальних коштів; переведення працівників на скорочений графік роботи [11, с. 84].

На наш погляд, цей податок не має впливу на діяльність підприємства, проте існуюча система сплати ПДФО не стимулює на місцях зростання економічної активності та детінізацію цього податку. Так, на сьогодні переважно найбільші платники ПДФО зареєстровані у м. Києві, великих містах і обласних центрах, саме які й отримують від цього відповідні переваги. У скрутній ситуації лишаються малі міста, райцентри, селища та села, де часто і здійснюється господарська діяльність найбільших платників ПДФО, працівники підприємств використовують інфраструктуру та отримують зарплату. При цьому ПДФО із зарплат зараховується за місцем реєстрації роботодавця. Водночас існуюча система сплати ПДФО не дає можли-

вості об'єктивно оцінювати та визначати території (міста, села та селища), які створюють сприятливий бізнес-клімат і заохочують економічну активність.

Вважаємо, що істотному наповненню дохідної частини місцевих бюджетів сприятиме внесення змін щодо порядку сплати ПДФО виключно за місцем здійснення діяльності працівника, податок з доходів якого сплачується. Як наслідок, вказані платники ПДФО працювали б над створенням сприятливого економічного та інвестиційного клімату, і відповідно, створювали нові робочі місця, збільшували надходження до місцевого бюджету.

Другим за обсягом джерелом надходжень доходів до місцевих бюджетів за даними бюджетного моніторингу є плата за землю. З цього джерела надійшло на 5,6% менше за відповідний показник 2013 р. [6]. Частка плати за землю в структурі доходів становила: у 2009 р. – 11,8%, у 2010 р. – 11,8%, у 2011 р. – 12,4%, у 2012 р. – 12,5%, у 2013 р. – 12,2%, у 2014 р. – 12,0%. Протягом 2010-2012 рр. спостерігалась тенденція до зростання частки податку, що було зумовлено, зокрема, збільшенням ставок та орендної плати за земельні ділянки. У структурі плати за землю спостерігається тенденція до збільшення орендної плати за землю та відповідне скорочення земельного податку. У 2014 р. ця тенденція продовжилася: зокрема, частка земельного податку скоротилася, а частка орендної плати збільшилася на 0,1%.

Слід зазначити, що із внесенням змін до БК та ПК України наприкінці минулого року, плата за землю була віднесена до місцевих податків і, зокрема, включається до складу такого місцевого податку, як податок на майно. Про необхідність віднесення цього податку до числа місцевих ще понад десять років тому вказували науковці. До складу останнього входять три податки: плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та транспортний податок. Вкажемо декілька слів про податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який, на нашу думку, може стати змістовним наповнювачем дохідної (податкової надходження) частини місцевих бюджетів.

Світовий досвід свідчить, що при використанні аргументованого підходу цей податок є вагомою статтею дохідної частини місцевих бюджетів. Так, щорічний податок на нерухомість у Німеччині визначається органами місцевого самоврядування на нерухоме майно незалежно від його призначення і поєднується із земельним податком. Кінцева ставка податку може становити 0,98-2,1% податкової вартості майна, однак зазвичай у середньому не перевищує 1,5% [12]. Податок на нерухомість забезпечує до 95% надходжень до місцевих бюджетів у Нідерландах, до 81% – у Канаді, до 52% – у Франції, від 10 до 70% – у США [13].

Оподаткування нерухомості, що ґрунтується на оціночній вартості, також застосовується у Швеції, де квартири в багатоквартирних будинках не вважаються нерухомістю, а майже всі земельні ділянки з житловими будівлями садибного типу на одну або дві родини перебувають у приватній власності. Податкова ставка у Швеції становить 1,3% на будинки, розділені на орендовані квартири й блоки квартир, 1% – на приміщення, використовувані в комерційних цілях, і 0,5% – на промислово-власність. Щодо пільг: нові житлові приміщення не оподатковуються перші 5 років експлуатації, а в наступні 5 років ставка знижується на 50% [12].

Відповідно, означений зарубіжний досвід оподаткування нерухомості з урахуванням оціночної вартості заслуговує на особливу увагу вітчизняних правників. Так, на сьогодні в Україні здійснюються кроки щодо реформування податку на нерухомість відповідно до європейської практики (зарахування до місцевих бюджетів), надання органам місцевого самоврядування права визначати ставки та базу оподаткування з урахуванням соціально-економічного стану на відповідній території та граничних обмежень, визначених законом. Водночас, європейська

практика передбачає оподаткування нерухомості відповідно до її оціночної вартості, а не на основі мінімальної заробітної плати.

Як досить різко вказала Т. Монтян, «цивілізований світ, в якому нерухомістю вважається земля; який оподатковує землю та розташовані на ній будівлі та має базу оподаткування оціночну вартість – продовжує дивитись на нас як на диких пришлепкуватих папуасів» [14]. Навряд чи це так, натомість підтримуємо необхідність врахування цього позитивного зарубіжного досвіду.

Оціночна вартість нерухомості та ставки оренди або вартість продажу суттєво різняться у столиці України, в обласних та районних центрах, у селах та селищах. Така ситуація, на наш погляд, потребує диференційованого підходу та «прив'язки» оподаткування саме до оціночної вартості нерухомості. Означене надасть можливість значно збільшити надходження до місцевих бюджетів, підвищити ефективність використання та доступність об'єктів нерухомості.

У висновок можна сказати, що дослідження структури формування дохідної частини місцевих бюджетів дозволило

виявити низку недоліків у цьому напрямку, та визначити і обґрунтувати відповідні шляхи забезпечення таких надходжень, їх стабільності та укріплення. Міжнародний досвід засвідчує, що найбільш ефективним засобом підвищення фінансової самостійності територіальних громад та засобом впливу на обсяг дохідної частини місцевих бюджетів є посилення ролі місцевих податків і зборів. Особливої уваги заслуговує ПДФО, щодо якого доцільним є внесення змін до ПК та БК України стосовно порядку сплати.

Узагальнивши зарубіжний досвід запровадження податку на нерухомість стверджуємо, що означений податок, розрахований на підставі оціночної вартості нерухомості, успішно застосовується в багатьох країнах світу. Система оподаткування нерухомості добре зарекомендувала себе з точки зору виконання фіскальної, стимулюючої та соціальної функції як у країнах із добре розвинутою ринковою економікою, так і в країнах із перехідною економікою. Тому при послідовному проведенні концептуальних заходів ця система може бути успішно впроваджена в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебедев В. А. Финансовое право : [учебник] / В. А. Лебедев. – М. : Статут, 2000. – Т. 2. – 461 с.
2. Сунцова О. О. Доходи місцевих бюджетів в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. О. Сунцова ; Інститут аграрної економіки Української академії аграрних наук. – К., 2003. – 27 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>.
3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII (із змінами) / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 12. – ст. 76.
4. Музика О. А. Правове регулювання неподаткових доходів місцевих бюджетів України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. А. Музика ; Нац. акад. держ. податк. служби України. – К., 2005. – 261 с.
5. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : [навч. посіб.] / О. О. Сунцова. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с. 113
6. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2015. – 77 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf.
7. Про затвердження звіту про виконання бюджету міста за 2014 рік : Рішення міської ради м. Запоріжжя № 5 від 23.03.2015 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://meria.zp.ua/test/index.php?id=42&pid=14885>.
8. Гризоголазов Д. В. Дохідна база регіональних бюджетів та напрями її оптимізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Д. В. Гризоголазов ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2009. – 19 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>.
9. Бондарук Т. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні / Т. Бондарук // 36. наук. праць Національного університету держ. податк. служби України. – 2011. – № 1. – С. 56-66.
10. Индекс инфляции за 2015 год // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finsite.com.ua/index/inflation>.
11. Ставнича М. М. Тенденції формування дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах подолання кризових явищ. Молодіжний економічний дайджест. – 2014. – С. 81-87.
12. Податок на нерухомість: закордонний досвід. Право знати все про податки і збори // Вісник Державної фіскальної служби України від 23.01.2015 р. № 3 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua>; <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7982>.
13. Попадюк Н. Податок на нерухомість: реальні та перспективи / Н. Попадюк // Юридичний журнал. – 2007. – № 12 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2837>.
14. Монтян Т. Місцеві громади самі визначатимуть ставки податку на нерухоме майно / Т. Монтян // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socportal.info/2015/01/03/mistsevi-gromadi-sami-viznachatimut-stavki-podatku-na-neruhome-majno.html>.